

*Т. М. Болгар, д. е .н., професор кафедри фінансів і банківської справи,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

*О. М. Мельник, магістр спеціальності «Фінанси і кредит», Полтавський
національний технічний університет імені Юрія Кондратюка*

ВПЛИВ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЇХ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ

*T. M. Bolgar Doctor of Economics, Professor, Poltava national technical name of
Yurij Kondratyuk university*

*O. M. Melnyk master, Poltava national technical name of Yurij Kondratyuk
university*

THE IMPACT OF THE BUSINESS ACTIVITY OF DOMESTIC AGRICULTURAL COMPANIES ON THEIR COMPETITIVENESS

У статті розглянуто вплив ділової активності сільськогосподарських підприємств на рівень їх конкурентоспроможності в аграрній галузі виробництва України. Висвітлено основні проблеми та визначено шляхи підвищення якості сільськогосподарської продукції з метою її виходу на міжнародні ринки. Запропоновані шляхи вирішення фінансових проблем аграріїв та надано пропозиції щодо підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

The influence of business activity of agricultural enterprises on their level of competitiveness in the agricultural production industry of Ukraine is described in this article. The main problems are mentioned and the ways of improving the quality of agricultural products to international markets are defined. The ways of solution of the farmers' financial problems are offered. And the propositions for improving the efficiency of agricultural production are given.

Вступ. Розвиток та функціонування підприємств аграрної сфери в умовах нестабільної ринкової економіки пов'язані з рядом певних як

зовнішніх, так і внутрішніх факторів впливу, серед яких можна виділити наступні: зміна ситуації на внутрішньому і зовнішньому ринках, політична ситуація у державі, пошук нових ринків збуту продукції, зниження конкурентоспроможності продукції, проблеми забезпечення фінансовими, виробничими та трудовими ресурсами. Все це обумовлює важливість і актуальність питань пошуку дієвих управлінських рішень, що сприятимуть збільшенню прибутку підприємства, зростанню конкурентних переваг, підвищенню попиту на продукцію та виходу її на світовий ринок.

У сучасних умовах господарювання економіки України, особливо важливим показником є рівень ділової активності підприємства. Управління діловою активністю суб'єкта господарювання є однією із головних управлінських дій, на що слід звертати увагу при підвищенні рівня конкурентоспроможності продукції, оскільки ефективне та раціональне використання ресурсів підприємства дає можливість покращити його фінансово-господарську діяльність у цілому.

Огляд основних джерел дослідження та публікацій. Велика увага приділяється науковцями у дослідженні питань раціонального вирішення багатьох проблем, що стоять перед вітчизняними аграріями. Так, у наукових працях Л. М. Алексеєнко [1], М. Ф. Бабієнко, Є. А. Бузовського, Т. Д. Іщенко, П. А. Лайко [2], Л. А. Лахтіонової [3], Г. В. Савицької [4], Н. П. Тарнавської [5] піднімаються проблеми ефективності використання ресурсів сільгоспідприємств, напрями забезпечення конкурентоспроможності продукції, шляхи ефективного управління діловою активністю, необхідність державної підтримки аграрної галузі виробництва, проблеми фінансування та трудових ресурсів.

Постановка завдання. Метою статті є вироблення та обґрунтування пропозицій підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств шляхом ефективного управління діловою активністю. Для вирішення поставлених завдань використано методи аналізу і синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції, статистично-економічні,

абстрактно-логічні та графічний метод.

Основний матеріал та результати. Системні трансформаційні перетворення аграрного сектора економіки в умовах нестабільності й невизначеності зумовлюють необхідність адаптації сільськогосподарських підприємств до ринкового середовища. У сучасних умовах господарювання України в більшості підприємств виникають проблеми, що пов'язані з розподілом та використанням ресурсів.

Стан забезпеченості ресурсами (природними, матеріальними та нематеріальними, трудовими та ін.) визначається переважно фінансовими можливостями господарюючого суб'єкта.

Фінансові ресурси – один з найважливіших чинників економічного відтворення та зростання підприємства. Вони забезпечують: безперервність процесу відтворення через фінансування поточних витрат підприємства; виконання зобов'язань перед державою, працівниками та іншими господарюючими суб'єктами; страхування капіталу від можливих фінансових ризиків завдяки диверсифікації форм фінансових ресурсів; стабільний розвиток і ділову репутацію підприємства; стимулювання поліпшення прибутковості; соціальний розвиток підприємства, в цілому, і його працівників, зокрема.

Одним із інструментів визначення ефективності використання ресурсів підприємства є аналіз і оцінка його ділової активності.

У широкому значенні ділова активність передбачає сукупність методів і заходів, що проводяться підприємством з метою підвищення його конкурентоспроможності на ринку. У вузькому розумінні, тобто під час аналізу фінансово-господарської діяльності, ділова активність підприємства характеризує його виробничу й комерційну діяльність. Отже, ділова активність підприємства – це комплексне поняття, що виражається через систему взаємопов'язаних економічних категорій.

Для стимулювання ділової активності необхідно створювати сприятливі умови щодо конкурентоспроможності, упровадження інновацій,

здійснення інвестиційних вливань у виробничий процес, нарощування фінансових ресурсів. Також важливим є зменшення розміру обов'язкових платежів для підприємств, що вирішують соціально важливі завдання для країни: створюють нові робочі місця, підвищують кваліфікаційний рівень персоналу, здійснюють добродійні заходи.

Складність адаптації до умов ринкової економіки та тривала фінансова криза в останні роки підвищили рівень невизначеності та загострили ризики діяльності суб'єктів господарювання. У складній ситуації опинилися і вітчизняні суб'єкти господарювання у сільському господарстві, де характерним став перерозподіл ресурсів і ринків збуту, тривалі організаційно-структурні зміни. Важливим у цей період для агропромислових підприємств стало питання утриматися на ринку, підвищити свою конкурентоспроможність і конкурентоспроможність своєї продукції.

Основні чинники, що здійснюють вплив на ділову активність сільськогосподарських підприємств, на наш погляд, лежать у двох площинах: макроекономічній та мікроекономічній. За ознаками чинники мають як позитивний вплив (стабільне фінансування, стійке зростання випуску та реалізації продукції, підвищення попиту та розширення ринків збуту), так і негативний, що знижують рівень ділової активності в результаті збурень зовнішніх чинників ринкової інфраструктури, інфляції, втрати налагоджених зв'язків з постачальниками та контрагентами. Отже, доходимо висновку, що на ділову активність підприємств агропромислової галузі впливають чинники, що виникають на мікрорівні та макрорівні (рис.1).

Трансформація аграрного сектору України за останні роки характеризується не тільки суттєвими організаційно-економічними змінами, а й посиленням непередбачуваності економічних процесів, їх мінливості, що активізувало зростання конкуренції у сільському господарстві.

Рис. 1 Чинники, що мають вплив на ділову активність сільськогосподарських підприємств*

*складено автором

Для багатьох агропідприємств стало проблематичним існування на ринку, виникли проблеми з акумуляцією ресурсів, збутом продукції, що в кінцевому результаті обмежило можливості їхнього розвитку.

Така ситуація змушує підприємства галузі до пошуку новаторських рішень, більшої орієнтації на потреби ринку, застосування новітніх методів управління з метою підвищення конкурентоспроможності, що дає змогу визнавати її ключовим фактором для кожного суб'єкта господарювання. Аграрні підприємства функціонують в умовах постійного тиску потенційних конкурентів, так як в аграрній сфері майже відсутні входні бар'єри для підприємств [6].

Необхідно відзначити, що основний показник оцінки конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства – це якість продукції. Для забезпечити якості продукції необхідно дотримуватись вимог технології, проводити детальний контроль від початку процесу виробництва і

до моменту надходження її до споживача, що обов'язково повинно регламентуватися українськими та міжнародними нормативними документами. Відповідність стандартизованим вимогам дає важливий показник – високу якість продукції та можливість сільськогосподарському підприємству довгострокової конкурентної переваги над конкурентами-виробниками аграрної галузі [7].

На теперішній час для українських сільгосппідприємств гостро стоїть проблема створення системи якості, яка б відповідала не лише вітчизняним, а й міжнародним стандартам. Саме така система дозволить забезпечити виробництво конкурентоспроможної продукції не лише на внутрішньому ринку, але й на світовому.

В Україні сертифікація продукції поділяється на обов'язкову і добровільну. Обов'язкова сертифікація здійснюється лише у державній системі управління суб'єктами господарювання для підтвердження відповідності продукції обов'язковим вимогам нормативних документів. Добровільна сертифікація проводиться з ініціативи виробника для підтвердження відповідності продукції вимогам, що не віднесені законодавчими актами до обов'язкових.

У даний час обов'язковою умовою виходу на міжнародний ринок є наявність у продавця сертифіката відповідності, що засвідчує відповідність продукції вимогам міжнародних стандартів ISO (International Organization of Standardization) серії 9000, що швидко поширюються у світі і регулюють єдині всесвітні вимоги до систем якості фірм-постачальників [8].

Забезпечення необхідної якості продукції повинно мати постійний характер і контролюватися на всіх стадіях виробництва продукції. Для цього необхідно створити відрегульовану систему дій, що сприятиме задоволенню потреб споживачів, як на вітчизняних так і на міжнародних ринках, а також сприятиме покращенню процесу виробництва сільськогосподарського підприємства.

Згідно концепції цільової програми «Стратегія розвитку аграрного

сектору економіки України на період до 2020 року» розробленого Міністерством аграрної політики та продовольства України, можна виділити ключові проблеми розвитку аграрного сектору економіки, серед яких:

- відсутність мотивації для укрупнення дрібних сільськогосподарських виробників та низька товарність виробництва продукції;
- нестабільні конкурентні позиції сільськогосподарської продукції на ринках;
- низькі темпи оновлення виробництва;
- ризики збільшення виробничих витрат через зростання зношеності техніки, використання застарілих технологій при зростанні вартості природних ресурсів;
- значні втрати продукції через недосконалість інфраструктури аграрного ринку;
- відсутність мотивації виробників до дотримання агроекологічних вимог виробництва;
- не достатня інформованість сільськогосподарських виробників про кон'юнктуру ринку та умови ведення бізнесу в галузі;
- незавершеність земельної реформи [9].

Головною проблемою, що постає сьогодні в аграрній сфері є активізація залучення фінансових ресурсів, як необхідної складової забезпечення сталого розвитку підприємств галузі. Незважаючи на високий рівень самофінансування підприємств, їхні внутрішні ресурси, як правило, не можуть забезпечити належного рівня фінансування. Сезонність виробництва, необхідність в одночасному придбанні дорогої комплексної техніки та будівництва виробничих приміщень і сховищ змушує підприємців залучати позичкові кошти.

Очевидно, що позитивне вирішення цієї проблеми впливає на ділову активність підприємства та сприяє підвищенню його конкурентоспроможності. Тому, вважаємо, що одним із напрямів залучення фінансових ресурсів в аграрній сфері економіки повинен бути подальший

розвиток відносин з небанківськими фінансовими установами (кредитними спілками, кредитними товариствами, лізинговими, факторинговими компаніями, інвестиційними фондами).

Також потребує активізації, на нашу думку, впровадження і розвитку нових форми кредитування у сільському господарстві – отримання кредиту під заставу виробленої продукції (складські розписки), факторингові операції, форфейтування, кредитування за допомогою векселів та фінансовий лізинг, що дозволить оперативно залучати кошти для фінансування сільськогосподарського виробництва.

Висновки: Дослідивши питання підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств, можемо зробити певні висновки.

1. Основний показник, що суттєво впливає на конкуренцію серед аграрного виробника є якість продукції. Для підвищення рівня якості аграрної продукції, на нашу думку, необхідне впровадження наступних заходів:

- удосконалення системи техніко-технологічного забезпечення виробництва;
- застосування нових ресурсозберігаючих технологій;
- своєчасне проведення агротехнічних заходів;
- здійснення контролю за якістю на всіх етапах виробництва і збуту продукції;
- раціональна внутрішньогосподарська спеціалізація і концентрація;
- підвищення продуктивності праці;
- розвиток великих товарних сільськогосподарських підприємств;
- активне впровадження держаної політики в галузі АПК.

2. Вирішення питань ефективного фінансування підприємств аграрної сфери економіки шляхом:

- удосконалення державної аграрної політики;
- проведення постійного моніторингу за капіталізацією емітентів і

ефективністю використання залученого на фінансовому ринку капіталу;

- підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних аграрних підприємств;

- розширення спектру та підвищення якості банківського кредитування підприємств аграрної сфери;

- розвиток фінансової інфраструктури аграрного сектору економіки.

3. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що ефективне управління діловою активністю сільськогосподарського підприємства доцільно здійснювати за такими напрямками:

- соціально-економічне управління підприємством;

- управління якістю продукції;

- управління фінансами і ефективністю виробничих процесів;

- управління прибутками та інвестиційними процесами підприємства.

Соціально-економічне управління підприємством забезпечує досягнення позитивного загального економічного ефекту, інших напрямки управління діловою активністю сприяють досягненню позитивного підприємницького ефекту. При цьому управління прибутками та інвестиційними процесами забезпечує пряме задоволення інтересів власників, а управління ефективністю виробничих процесів здійснюється опосередковано через раціоналізацію затрат сировини та матеріалів, сприяє науково-технічному та організаційному прогресу, що дає можливість отримати зменшення тривалості операційного циклу і підвищення ділової активності. Такий вектор управління, безумовно, буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності підприємств агропромислового комплексу.

Список використаної літератури

1. Алексеєнко Л.М. Актуальні проблеми мобілізації капіталу / Л.М. Алексеєнко // Фінанси України. – 2004. – №5. – С. 30-37

2. Лайко П.А. Якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування як вирішальна складова продовольчої безпеки Лайко П.А., Бабієнко М.Ф., Бузовський Є.А., Іщенко Т.Д // Економіка АПК. – 2005. – №1.

– С.12.

3. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. / Л.А. Лахтіонова – К.: КНЕУ, 2004. – 346 с.

4. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2007. – 662 с.

5. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика / Н.П. Тарнавська. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 570 с.

6. Удосконалення механізму стабілізації зовнішньоекономічної діяльності АПК: методичні рекомендації / Укл: В.І. Губенко, Т.В.Арбузова, В.І. Степенко, Ю.С. Савчук. – Біла Церква: Білоцерків. держ. аграр. ун-т., 2007. – 194 с.

7. Про державний нагляд за дотриманням стандартів, норм, правил і відповідальність за їх порушення: декрет КМ України. //Відом. Верховної Ради України. – 2001. – №23

8. Міжнародні стандарти в сільському господарстві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.propozitsiya.com

Міністерство аграрної політики та продовольства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.gov.ua/node/7644